

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: Netwerk en zelf presentatie

Auteur: Anne-Rieke van Schaik

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 42.1, pp. 75-77.

© 2020 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

filosofen in slechts achttien bladzijdes aan bod. Hoewel Dekkers steeds terugkeert naar Bontekoe, hoofdpersoon en leidraad voor dit hoofdstuk, is het door de overdaad aan informatie voor de lezer lastig om door de bomen het bos te zien en gefocust te blijven op de discussie die centraal staat. Dekkers is erin *waanwijze lasterbende* in geslaagd om te laten zien dat er evenveel meningen als wetenschappers zijn, en dat een nieuwe wetenschappelijke ontdekking niet gelijk tot consensus leidt. In de epiloog laat ze dit adequaat zien door de discussie rondom de evolutietheorie aan te kaarten: “Veel christelijke biologen hanteren een variant van Wittichius’ accommodatieleer [...]. Maar voor een selecte groep kenners en een aanzienlijke groep leken is dat onverteerbaar. Volgens hen heeft de Bijbel het eerste en laatste woord [...]” (p. 160).

In *Waanwijze Lasterbende* neemt Dekkers de lezer mee langs acht discussies die hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van onze moderne wetenschap. Het boek is door het toegankelijke taalgebruik en de heldere voorbeelden geschikt voor een breed lezerspubliek. De etsen van de belangrijkste woordvoerders zijn een plezierige toevoeging en het uitgebreide bronnenoverzicht is een goede basis voor ieder die verdiepend onderzoek wil doen naar de ontwikkeling van de wetenschap in de zeventiende-eeuwse Republiek der Nederlanden. ■

Eva Nicole Pool is student Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en hoofdredacteur van Skript Historisch Tijdschrift.

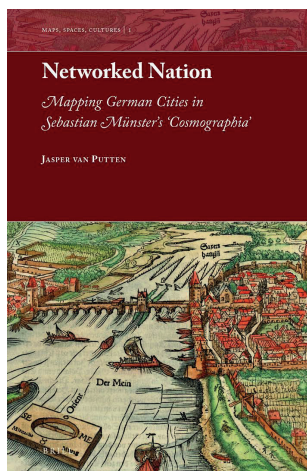
NETWERK EN ZELF- PRESENTATIE

Het onderwerp van de dissertatie van Jasper van Putten, *Networked Nation:*

Mapping German Cities in Sebastian Münster's 'Cosmographia', is de vijfde druk van de *Cosmographia* (1550) van humanist en cartograaf Sebastian Münster (1488-1552). Het is de eerste

Duitstalige beschrijving (*graphia*) van de gehele wereld (*cosmos*), althans zo belooft de titel. De rijk geïllustreerde stedenatlas avant la lettre blijkt een uitstalkast van Duitse lokale, burgerlijke en persoonlijke trots. Van Puttens onderzoek concentreert zich op het derde deel (van het in totaal zes delen tellende werk) over de steden van het Heilige Roomse Rijk. Voor de nieuwe editie van dit specifieke deel had Münster namelijk 46 nieuwe houtsneden van stadsgezichten laten maken die de eerdere edities nog niet hadden – een spectaculaire prestatie. De uiteenlopende afbeeldingen van de steden (denk aan panorama's, vogelvluchten en plattegronden) brachten de kunsthistoricus tot een extensief onderzoek.

Hoe was Münster ineens aan deze ongekend grote en gevarieerde verzameling materiaal gekomen? Enerzijds was dit een individuele verdienste van de wervende kracht van Münster, anderzijds was dit een collectieve verdienste van alle kunstenaars, opdrachtgevers, bemiddelaars, tekenaars, houtsnijders en drukkers die Münster via een wijdverbreid netwerk wist te strikken. Aan dit web van betrokkenen, dat Matthew McLean al naar voren bracht in *The Cosmographia of Sebastian Münster: Describing the World in the Reformation* (2007), had de Duitse geleerde zijn meesterwerk te danken. Van Putten gaat nog verder dan zijn voorganger door inzichtelijk te maken hoe het contact precies verliep tussen de bijdragers en wat de persoonlijke achtergronden, opvattingen en mogelijke beweegredenen van deze mensen waren. Dit is echter ook een zwakte geweest van het onderzoek. Want waar ligt de grens tussen relevant en niet-relevant materiaal

Jasper Cornelis van Putten, *Networked Nation: Mapping German Cities in Sebastian Münster's 'Cosmographia'*, Brill, 2017; Maps, Spaces, Cultures volume 1 (serie); ISBN 978 90 0435 396 1; hardcover; 253 pagina's; €149,-.

in de argumentatie?

Het betoog dat Van Putten voert, is dat die verschillende stadsafbeeldingen niet simpelweg de steden weergeven, maar doordrenkt zijn van Duits nationaal zelfbewustzijn. Maar was Duitsland niet gedecentraliseerd en verdeeld over keurvorstendommen? En zijn 'nationalisme' en 'patriottisme' geen

anachronismen? Waar Van Putten op doelt, is een zeker gemeenschapsgevoel, wat Benedict Anderson 'imagined community' noemde, het collectieve sentiment dat men deel uitmaakt van een grotere entiteit. Pas eeuwen later zou dit zich weliswaar manifesteren in een territoriale natie, maar de Duitse identiteit domineerde, zo blijkt, al veel eerder in het Heilige Roomse Rijk.

Het stadsgezicht is bij uitstek de manier om deze identiteit te etaleren. Münster wist als initiator van het project met zijn werkwijze in te spelen op de 'nationale' trots van zijn patroons. Zo werd het stadsgezicht een embleem van Duitse identiteit en een heus statussymbool. De stedelijke leiders waren gevoelig voor dit sentiment. Het resultaat was een uitgave vol uitingen van progressieve, burgerlijke trots of juist conservatieve, voorouderlijke trots. Of de visuele taal van het stadsgezicht nu als politiek instrument moest dienen om de macht in een stad te grijpen of uiting moest geven aan Zwitserse onafhankelijkheidsdrang, alles was mogelijk in de zestiende-eeuwse gesneden houtblokken.

De toegankelijke publicatie van Van Putten, prachtig geïllustreerd met kleurenafbeeldingen, behandelt casus na casus, wat de vraag opwerpt in hoeverre ze representatief zijn voor alle 46 nieuwe stadsgezichten van het derde deel van de vijfde druk van de *Cosmographia*. Bovendien waren er veel anonieme bijdragen van anonieme kunstenaars, die onbelicht blijven in het proefschrift. De individuele gevallen brengen het verhaal tot leven, maar maken het grote geheel soms twijfelachtig. Een verantwoording van de selectie was hier op haar plaats geweest.

Desalniettemin is het indrukwekkend hoe de auteur de geschiedenis rondom het boek heeft uitgetekend. De verbanden en connecties die hij heeft opgespoord liggen niet voor de hand en kunnen als voorbeeld dienen voor andere onderzoekers: zo blijkt een genealogische stamboom van voorvaders van Ottheinrich van de Palts de sleutel te vormen tot de symbolische betekenis die rivieren voor de Duitsers hadden in die tijd.

Het eerste volume in de reeks *Maps, Spaces, Cultures* beantwoordt zodanig aan het doel, dat het uitstekend aantoonst hoe de praktijk van cartografie en ruimtelijk bewustzijn vormend kunnen zijn voor culturen uit het verleden. De studie is op die manier een sprekende dialoog tussen zestiende-eeuwse kaarten en Duitse identiteit en cultuur. De lezer zal nooit meer hetzelfde naar een zestiende-eeuws gezicht op Lüneburg of panorama van Lübeck kijken en ook de term 'kosmografie' zal – terecht – voortaan met een flinke korrel zout genomen worden. ■

Anne-Rieke van Schaik voltooide de bachelor Kunstgeschiedenis en de onderzoeksmaster Geschiedenis, en volgt momenteel de master Boekwetenschap. Ze is geïnteresseerd in boeken, kaarten en prenten uit de vroegmoderne tijd.